

אוניברסיטת בר אילן

המחלקה לחינוך

המגמה ללקויות למידה

מקור הלקות במרכזיות בקרב קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז

מגישה: לי שיפר

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית ספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

מחקרים רבים הראו כי קוראים זוכרים רעיונות מרכזיים, אשר חשובים לצורך הבנת המשמעות הכללית של הטקסט, טוב יותר מאשר רעיונות פריפריאליים, אשר פחות הכרחיים להבנת הטקסט (Miller, Keenan, Betjemann, Willcutt, Pennington, & Olson, 2013; Yeari, van den Broek, & Oudega, 2015). העלייה ביכולת ההיזכרות כתלות ברמת המרכזיות של הרעיונות בטקסט מכונה בספרות המקצועית "אפקט המרכזיות" ("Centrality Effect"; Miller & Keenan, 2009). אפקט מרכזיות זה נצפה בקרב קוראים מיומנים וקוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז (Miller et al., 2013), אך בהשוואה לקוראים מיומנים, קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז זוכרים פחות רעיונות מרכזיים באופן משמעותי (Flake, Lorch, & Milich, 2007; Lorch, Diener, Sanchez, Milich, Welsh, & van den Broek, 1999; Lorch, O'Neil, Berthiaume, Milich, Eastham, & Brooks 2004; Miller et al., 2013). חוקרים זיהו תופעה זאת, אשר נקראה "לקות במרכזיות", כבר בשנות ה-70 (Eamon, 1978; Smiley, Oakley, Worthen, Campione, & Brown, 1977), אם כי טרם הצליחו להסביר את מקור הלקות במרכזיות שמציגים קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז.

המחקר הנוכחי נועד לבחון את מקורה של הלקות במרכזיות שמציגים קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז. לצורך זה, 28 סטודנטים בעלי הפרעת קשב וריכוז ו-27 סטודנטים בעלי התפתחות תקינה אשר היוו קבוצת ביקורת, התבקשו לקרוא שלושה טקסטים (ברצף) במטרה לסכם את רעיונותיהם המרכזיים. על מנת לבחון את המידה שבה קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז מצליחים לזהות רעיונות מרכזיים תוך כדי קריאה, ולהקצות להם יותר קשב מאשר לרעיונות פריפריאליים, אנו השתמשנו במכשיר העוקב אחרי תנועות עיניים (eye-tracker). כמו כן, בחנו באיזו מידה קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז מצליחים להבחין בין רעיונות מרכזיים ופריפריאליים באופן מודע ומכוון. בסיום הקריאה התבקשו הקוראים להעריך את רמת המרכזיות של כל רעיון מהטקסט שהם קראו. בנוסף, בכדי לבחון את המידה שבה קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז מצליחים לקודד ולאחסן רעיונות מרכזיים בזיכרון, השוונו בין ביצועי הקוראים במבחני הזכרות (recall) לבין ביצועיהם במבחני היכר (recognition) של המידע שהופיע בטקסט.

תוצאות המחקר הנוכחי שחזרו ממצאים של מחקרים קודמים אשר הראו כי אפקט המרכזיות בזכירת הרעיונות בטקסט מתקבל הן בקרב משתתפים בעלי התפתחות תקינה (Brown

& Smiley, 1977; Curran, Kintsch & Hedberg, 1996; Espin, Cevasco, van den Broek, Baker & Gersten, 2007; Keenan & Brown, 1984; Miller & Keenan, 2009) והן בקרב משתתפים בעלי הפרעת קשב וריכוז (Lorch et al., 1999; Lorch et al., 2007; Flake et al., 2007; Miller et al., 2013). במחקר זה נמצא אפקט המרכזיות אף במהלך הקריאה. אפקט זה בא לידי ביטוי בזמן קריאה ארוך יותר של רעיונות מרכזיים מאשר פריפריאליים בכל ארבעת המדדים שנבדקו (זמן הקריאה הכולל, זמן הקריאה הראשונית, זמן הקריאה החוזרת ותדירות החזרות) בקרב שתי הקבוצות. בנוסף, נראה כי גם במטלת דירוג מרכזיות הציגו הקוראים המיומנים והקוראים בעלי הפרעת הקשב אפקט מרכזיות, כך שדירוג המרכזיות היה כצפוי גבוה יותר באופן משמעותי ביחידות תוכן מרכזיות בהשוואה ליחידות תוכן פריפריאליות. עם זאת, נמצא כי רק במטלת הזכירה (recall) נצפתה לקות המרכזיות. עולה כי סטודנטים בעלי הפרעת קשב וריכוז זוכרים פחות רעיונות מרכזיים מאשר סטודנטים מקבוצת הביקורת, על אף שהם זוכרים יותר מידע מרכזי מאשר פריפריאלי. הלקות במרכזיות נצפתה על אף שהסטודנטים פיתחו לאורך השנים יכולות למידה ואסטרטגיות פיצוי בקריאת טקסטים נרטיביים ומדעיים, ועל אף שהמשתתפים קיבלו הנחיה מפורשת להתמקד ברעיונות המרכזיים לצורך סיכוםם לאחר הקריאה.

ממצאים אלו מצביעים על כך שבקרב בוגרים בעלי הפרעת קשב וריכוז קיים קושי ספציפי בשליפת הרעיונות המרכזיים אשר זמינים בזיכרון שלהם לטווח ארוך לאחר קריאה. ניתן להסביר את הלקות במרכזיות שנמצאה בקרב קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז, בכך שהם יוצרים פחות קשרים בין רעיונות בטקסט, וכתוצאה מכך יוצרים פחות רמזי שליפה המסייעים להם בשחזור הרעיונות בטקסט, בעיקר את אלו המרכזיים. לממצאים אלו השלכות חשובות על פיתוח תכניות התערבות עבור קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז, אשר יאפשרו להם לעבד באופן מיטבי רעיונות מרכזיים בטקסט ולהבינו טוב יותר. תכניות אלו צריכות להנחות וללמד כיצד לזהות ולהבנות קשרים קונספטואליים בין הרעיונות בטקסט במהלך קריאה. בתכניות התערבות אלו יש להבהיר ולהדגיש את החשיבות של יצירת קישוריות בין הרעיונות בטקסט לצורך הבנת הנקרא וזכירה של הרעיונות המרכזיים. יתר על כן, מומלץ כי מחקר עתידי יבחן את השפעת הפעלת תכניות התערבות שכאלה על יכולות השחזור של קוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז, ואף יספק תמיכה נוספת למסקנה מהמחקר הנוכחי שקוראים בעלי הפרעת קשב וריכוז סובלים מחוסר ברמזי שליפה המסייעים להם בשחזור הרעיונות בטקסט.